

SLOVENSKA

MLADINA

MLADINSKA REVIIA

Na tem ogromnem pokopališču, na teh od solz in krvi bogato pognojenih tleh si bodo zgradili sinovi in vnuki svetlejši, lepši dom, ki si ga bodo uredili po svoji iz trpljenja vzkipele volji, po svojem, v novih spoznanjih dozorelem razumu!

IVAN CANKAR.

IZ VSEBINE:

Na Cankarjevem grobu * Anketa o slovenski mladini * Nora Stefa * Zaboje mladosti * Seja dobredelnega društva * Vprašanja naše srednje šole * Slovo * Kasarna * Hlapček * Zublji * Ivanu Cankarju * Ljubici za Veliko noč * Razgledi mladega rodu: Mladina pri nas in na tujem * Med knjigami * Odmevi revij * Gledališče * Kulturni paberki * Razno * Uredn. paberki

*

CENA DIN 3.-

LJUBLJANA * MAREC

6

SLOVENSKA MLADINA

mladinska revija za leposlovje in vsa kulturna vprašanja
izhaja vsak mesec. Ureja jo uredniški odbor; odgovorni urednik je dr. Anton
Slodnjak, profesor v Ljubljani. Izdaja jo konzorcij »Slovenske mladinec«; pred-
stavnik je Ivo Grabor, novinar v Ljubljani.

Celeletna naročnina za 8 številčk znaša din 20.—, za dijake din 16.—.

Številka čekovnega računa Poštne hranilnice v Ljubljani je **17.827**

Vsi rokopisi in dopisi za uredništvo in upravo naj se pošiljajo na naslov: Ured-
ništvo »Slovenske mladinec«, Ljubljana, Mirje 13. Rokopisov ne vračamo.

Tiska tiskarna Merkur d. d. v Ljubljani (predstavnik O. Mihalek).

IZ UREDNIŠTVA IN UPRAVE

PROŠNJA NAROČNIKOM

Veliko naročnikov, čeprav gre letnik h koncu, še ni poravnalo naročnine.
Ne morejo si misliti, koliko težav povzročajo s tem našemu listu. Ponovno jih
prosimo, da poravnajo naročnino, ker le z njo se list vzdržuje!

SOTRUDNIKOM

Nekateri sotrudniki se pritožujejo, ker jim takoj ne odgovarimo. — Povedati jim
moramo, da vodi dopisništvo en sam tovariš, ki mu je pri najboljši volji nemogoče
tako odgovoriti vsakomur. Zato naj se nihče ne jeni, če čaka na odgovor morda več
tednov. Nismo pozabili sanj! Prejel bo odgovor, čim bo mogoče.

Nekateri sodelavci tudi še ne vedo, da je treba vse prispevke pisati čitljivo, med
vrsticami pa puščati zadosten razmak za morebitne popravke!

SLOVENSKI DIJASKI ALMANAH 1940.,

ki smo ga napovedali v prejšnji številki, bo izšel, če bodo dopuščala denarna sredstva
in če bo sanj dovolj dobrih prispevkov. Rok za prispevke smo podaljšali do 1. maja
t. l. Če bi »Almanah« iz tega ali onega vzroka ne izšel, bodo prispevki prišli na vrsto
v »Slovenski mladinec«. Kdor torej misli sodelovati, naj pohiti!

OPOZORILO!

Ker se dogajajo nerednosti pri prejemanju »Slovenske mladi-
dine«, in posebno 5. številke veliko naročnikov ni prejelo, pro-
simo vse prizadete, da številko reklamirajo!

Jan Javoršek

Na Cankarjevem grobu

1

Nikdar mi ni bila zelena trava
tako ob srcu; breze drobne, bele,
nikdar tako mi niso žlahtno pele
in polja rjava niso bila tak sanjava!

Če me ob tvojem grobu prst in grm
z lahkotno mrežo čez in čez preraste,
mi v srcu res poletje novo zraste,
obleko staro vtaknil bom na trn.

Jaz vem, da ti si tisti blagi sok,
ki našo mlado zemljo je prepojil,
za rast in rod bodoči jo pregnojil.

Jaz vem, da ti si tisti silni lok,
ki se je v slasti divji tak napel,
da bo puščico vame odbrnel.

2

Če si ti sulica, če si nemir,
v dno grešnih prsi me zadeni,
tam trepetaj, s krvjo okleni
poganjkov vsakodnevnih mojih vir.

Kateri strelec te je z loka sprožil?
Ustavil ni se v meni ta zamah,
s teboj krvav letim, resnoben, plah,
s hitrostjo svojo zdaj si me obkrožil.

Lepota vsa je v tem, da mrtvi vstaja.
Ni važno, ali strah je ... ali živ ...
na grobu roža, ki jo dež napaja,

pod večer tihega srca izliv.
A da si ti tak živ med nami,
tak važen v našega občestva drami!

Anketa naše revije

O SLOVENSKI MLADINI

G. DR. BRATKO KREFT, režiser Narodnega gledališča v Ljubljani, nam je na naša vprašanja odgovoril s sledečim pismom:

Vsaka generacija ima svoje naloge, ne oziraje se na to, ali jih izvrši ali ne, ker si vseh nalog ne nalagajo le ljudje sami, temveč jim jih precejšen del določajo razmere. Dogaja pa se, da si ljudje sami še poleg teh naložijo dobršen del takih, ki jih razmere same niti ne pospešujejo, temveč nasprotno, jim celo nasprotujejo in jih ovirajo. Vrednost in pomembnost vsake generacije ne sodimo le po tem, kar je storila neposredno za potrebo razmer, temveč kar je znala izvršiti preko njih, ker jih je le s takim delom pognala dalje in položila nove tračnice, po katerih so se mogle premikati naprej. Potrebo po tem zadnjem delu začuti v sebi skoraj vsak mlad človek, ki se zaveda vrednosti svojega dela in svoje dejavnosti in ki obenem začuti v sebi gonilno moč in vero vase. Vprašanje je zdaj le, kako zna zasnovane misli uresničiti; to pa je vprašanje njegove stvariteljske sile. Kritika razmer in borba zoper okostenelo tradicijo sami po sebi ne moreta trajno zadoščati, ker sta le prvi pripravi za poznejše, resnično delo, s katerim vsaka generacija vtisne pečat v razmere in čas, če je njeno delo bilo res pravo in ne le besedičenje. Zgodovina je namreč neusmiljena pa tudi najpravičnejša sodnica. Upošteva le stvarno, v resnici izvršeno delo, ne pa osnovanega, a neizvršenega, najsi je bilo v svoji zasnovi še tako čudovito. Vsaka še tako lepa misel, vsak še tako čudovit načrt ali ideja se spremenijo v prazno frazo, če jim takoj ne sledi stvariteljska dejavnost. Tako se vrši pri vsaki generaciji borba med romantičnim mišljenjem njenih hotenj in hrepenenj, ki v svojem loku objemajo in obsegajo veliko več, kakor more obseči delavna roka, in stvarnimi, realističnimi možnostmi, ki jih nudi življenje. Cilj je lahko daljen, mogoče je celo tako odmaknjen, da ga niti več generacij ne more doseči. Zato pa je važno predvsem eno: s smotrnim in trajnim delom se mu vedno bolj približevati, ne le hrepeneti in sanjariti, kritizirati, napadati ali se pritoževati, temveč s krampom v roki sekati nove ceste in nova pota, korak za korakom, meter za metrom, kajti celo milimetri zrastejo sčasoma v kilometre. Dobra cesta mora biti solidno zgrajena, če hočeš, da bo prenesla vse tovore in vremenske nezgode. Nikoli ne smemo izgubiti končnega cilja izpred oči, ki vedno gledajo in morajo gledatitudi preko vseh razmer in zoper nje, toda prav tako pa ne smemo pozabiti, da ni mogoče nebotičnika zgraditi od zgoraj navzdol, temveč od spodaj navzgor. Najprvo mu je treba ustvariti trdne temelje, da se ne bo začel majati, ko bo postavljenih komaj nekaj nadstropij. Vsak narod zida svoj lastni nebotičnik in na nebotičnikih raznih narodov raste in se razvija človeška družba in njena kultura, duhovna in materialna. Mogoče je tej ali oni generaciji sojeno, da zgradi le pol nadstropja, medtem ko je druga bila ali močnejša ali pa je naletela na tako ugodne vremenske razmere v družbi, da je v najkrajšem

času zgradila kar dve nadstropji. Življenje ima pač različen tempo. Včasih se vleče ko polž, včasih preskakuje ovire ko najbistrejši konj.

Vem, da se bodo zdele gornje besede mnogim preveč abstraktne in literarne, toda take so le na videz. Izluščiti iz njih stvarno jedro, ki se ujema v sodobno lupino časa in razmer, mislim, da ne bo tako težko. Razmere pritiskajo name in mi določajo stil in obliko pisanja, ki se ga težko privajam; poleg vsega pa otežkoča tako pisanje izmenjavanje in razumevanje misli. Temu se je pa danes treba prilagoditi, vsaj začasno. Toda kljub temu ne bi rad ostal le pri gornjem. Življenje je danes tako polno in pestro, naše razmere pa še prav posebno, da tirja od mladega človeka veliko več energije in dejavnosti, kakor ju mogoče celo zmore. Toda zaradi tega ni treba obupavati, temveč še bolj krepko posegajmo vanj. Ni mi mogoče naštetih vseh dolžnosti in nalog, ki jih bo morala izvršiti sodobna slovenska mladina, vsaj tista, ki je spregledala in ima voljo in moč energično poseči v življenjsko borbo, ko bo prišel pravi trenutek in ko bo iz šol vstopila neposredno v življenje, toda zdi se mi, da je ena izmed najvažnejših nalog ta, da vrne javnemu življenju vsaj nekaj poštenosti, ki je tako nedostaja. V času, ko so brezvestneži in slabiči spet razglasili ovaduštvo za vrlino, je treba čim več značajnosti in poštenja, da se ta bacil, ki so ga vrgli med nas vse, ne spremeni v epidemijo. Na vseh koncih in krajih vstajajo krivi preroki, ki kriče in tulijo na vse načine, da bi prepvili človekovo vest in jo zadušili. Z mamonsko vabljenostjo dražijo in zapeljujejo zlasti mlade ljudi, da bi se pregrešili zoper najpreprostejše principe tovarištva in družbene etike. Mlade ljudi navajati k ovaduštvu je eden izmed največjih zločinov na mladini in narodu. Med mladino, ki se hoče boriti za neke višje ideale, je mogoč le en sam princip: meriti se med seboj po čistosti dela in prepričanja, boriti se iz oči v oči z odprtimi vizirji, nikakor pa ne iz zasede in zahrbtno, z lažmi, ovaduštvom itd. Le resnica more in mora biti izhodišče pravega dela, kakor more in mora biti le poštenje osnovno načelo vseh gibanj, naj si sicer idejno še tako nasprotujejo. V sodobnem razkrajanju vseh etičnih vrednot je to še prav posebej potrebno uveljavljati pri vsakem posamezniku, najbolj pa pri tisti mladini, ki stremi po napredku in novih poteh. Stati na straži za najosnovnejše etične principe, skrbeti za resnični napredek razmer, še prav posebno in najglobljo pažnjo posvečati razvoju vseh naprednih in kulturnih sil v svojem narodu, pri tem pa nikakor ne pozabljati na tisto državno celoto, ki je tu in ki jo je le treba tako urediti, da bo na zunaj in znotraj med seboj močno povezana, obenem pa tako svobodna, da bo tako narodom kakor posamezniku omogočala največji razmah, to se mi zde najvažnejše dolžnostne naloge sodobnega mladega človeka. Slovenska mladina, ki se je že rodila v novih razmerah, je tudi edina poklicana, da pomete z vso navlako preteklosti, ki so jo starejše in hvala Bogu zdaj že odmirajoče generacije privlekle še iz starih razmer s seboj. Tej mladini, ki mora biti vsa nova in čista, je določeno, da vzbudi in vzgoji tako v sebi kakor v vsem narodu tisto potrebno in silno slovensko samozavest, ki je ne bodo mogle več razmajati še tako silne vihre. Ta samozavest pa more rasti le iz stvariteljskega dela in šele po tem se more vezati z narodnim ponosom, ki ne bodi le dekorativni privešek,

ki si ga ta ali oni od časa do časa obesi kakor kolajno, temveč najbolj ukoreninjena lastnost, ki ne živi le deloma ali za domače potrebe, temveč se s pomočjo svoje kulturne in politične dejavnosti uveljavlja preko mej svojega naroda in prav tako preko mej svoje države. Nič ne pomaga govoriti o narodnem ponosu in samozavesti, če jih ni v narodu in njegovih vodilnih predstavnikih. Oba morata biti v njem in če jih ni bilo v preteklosti, moreta zrasti le iz sodobne slovenske mladine, ki ne bo znala le vpiti zoper tradicijo in razmere, temveč ki bo znala te razmere resnično izboljšati in spremeniti. S tem ne bo krepila in učvrščala le slovenskega naroda, temveč tudi jugoslovansko državo.

Intelektualna mladina pa ne sme pozabiti še nečesa: ljudstva, ki prebiva na kmetih in v delavskih revirjih. Premalo je, če ga le od daleč časti in obožuje ter mu od časa do časa sporoča svoje visokoleteče načrte, ki jim naj ljudstvo sledi; treba je stopiti tja, med ljudstvo in skupaj z njim premostiti vse prepade, ki še danes ločijo ljudstvo od njegove inteligence. Če hočeš delati za narodni razvoj, moraš poznati ljudstvo in se res z njim družiti, z njim živeti. Trdnih vezi med seboj in ljudstvom pa ne boš dosegel le po knjigah, ki so jih posamezniki napisali o njem in njegovih življenjskih problemih, temveč če se mu boš znal tudi osebno približati in mu prisluhnuti. Le na ta način boš lahko med seboj in njim ustvaril trajno vez, iz katere bo mogoče sčasoma ustvariti živo zlitino, ki jo naj tvorita progresivno razumništvo in ljudstvo. Skrb sodobnega intelektualnega mladega človeka naj torej bo, da bo ob vsaki še tako neznatni priliki, ob izletu ali v počitnicah, navezal trajne stike s preprostim ljudstvom. Toda nikar naj ne pristopa k njemu z zviška motrečo razumniško in meščansko glavo, ki je že vse odkrila in požrla vso življenjsko učenost, temveč prijateljsko in skromno, zavedajoč se, da oba potrebujeta drug drugega in da se v enaki meri tudi lahko drug od drugega veliko naučita.

24. marca 1940.

Dr. Kreft Bratko.

Drago Jeran

Nora Štefa

V oguljenem plašču in z ruto na glavi
večer za večerom počivat hiti.
Ob svetlih izložbah se včasih ustavi,
zre vanje, se joče, smeji in kriči.

Majhna je, kruljeva, vajena dela
in srečna, če kdaj ji pogledaš v obraz;
ničesar na svetu bi bolj ne želela,
kot zlatih zobov in nakodranih las.

Ženina Jurja vse dni pričakuje
in pravi ljudem, da je lep in bogat;
na svatbo jih vabi in vsem obljubuje
pijače, kolačev in drugih razvad...

»... da se iz podstrešij odstrani vsa vnetljiva navlaka, ki bi utegnila, ob priliki napada iz zraka, povečati požarno nevarnost. Uslužbenci mestnega poglavarstva, bodo pregledali podstrešja...«, je razglasilo mestno poglavarstvo in ista zapoved se je potem še večkrat ponovila v dnevnem časopisu.

Hišni gospodarji so zvonili, priganjali in pričeli sitnariti pri svojih najemnikih. Stranke pa so vlačile iz podstrešij navlako in ropotijo, da se bog usmili.

»Pa kam naj spravim vso to šaro,« so si belile glave gospodinje in zabavljale.

»V ogenj,« je kratko rešil pereče vprašanje mož. Možje imajo na splošno manj čustev do starih predmetov, ki imajo po navadi to edino vrednost, da se jih na debelo drže spomini, pieteta in prah.

Tudi moja mati je morala pospraviti tisto malo podstrešja, ki pripada našemu stanovanju. Pomagal sem ji, in zvlekla sva nekaj polomljenega pohištva v drvarnico, druge malenkosti brez vrednosti pa so romale neusmiljeno v peč.

Med tremi zaboji je bil eden, na katerem je bilo s tintnim svinčnikom okorno nakracano moje ime. Odneseš sem zaboj v sobo in z nestrpnostjo pričel trgati pokrov. Žebli pa so bili zarjaveli in krčevito tičali v lesu. Zdelo se mi je, da se zaboj brani in, da ljubosumno skriva svojo vsebino. Pa saj so stvari v zaboju vendar moje; »resk«, sem odlomil desko in drugo in cel pokrov. Oblaček prahu se je pokadil po sobi, zaboj je vabil radovedne prste...

Primaknil sem stol in se lotil brskanja. Knjige, zvezki, papirji, da celo igrače... vse je zaudarjalo po plesnobi in napolnilo sobo z duhom na preteklost. Bili so predmeti, ki sem jih nekoč, pred več kot desetimi leti, zložil v ta zaboj, kakor da bi bil takrat opravil z njimi in prelomil z najranejšo mladostjo. Morda sem res takrat stopil v življenje in pustil otročarije za seboj. Z neko pobožnostjo sem listal po starih šolskih knjigah, katerim so novi zakoni že zdavnaj vzeli veljavnost in, ki so sedaj obsojene na takšnele zaboje ali kvečjemu na prašenje po odročnih knjižnih policah. Povsod po teh knjigah so še sledovi svinčnika, ob robovih neposrečene karikature profesorjev, inicialke ljubljene smrklje, Tom Mixi s širokokrajnimi klobuki, avioni, vijuge, krivulje, vse pa produkti dolgočasia dolgih šolskih ur brez interesantnosti in fantazije. Bog ve, kje so že te ure? Med tekstem »uradne označbe«, kakor: »do tu do petka«, »do sem na pamet! Takrat je bila vse to kruta, nespremenljiva resnica, danes samo še spomin, kvečjemu glose.

Ostri duh starih stvari me zazibava počasi v preteklost. Ali je že daleč? Dobro se še spominjam nekaterih dnevo in uric...

Tu je »arhivalno gradivo« prve ljubezni: razglednica, čisto običajna razglednica, pozdravi nekje z Gorenjskega. Roke, ki so jo pisale, sedajle nekje v tivolskem parku potiskajo eleganten otroški voziček in lep otrok kliče njo — mamico. Sedaj sva si tujca, takrat je tista nedolžna kartica napravila iz mene blazneža, Don Juana, zmagovalca. Nosil sem jo v žepu suknjiča — od tega je malec zlomljena — in nisem vedel, komu bi

prvemu pokazal svojo srečo. Shranil sem razglednico v album na prvo stran, morda je bila prva stran mojega, poslej pestrega življenja.

S prijateljem Marcéлом sva ljubila isto dekle, pa se nama ni zdelo to takrat nič čudnega, nasprotno, eden drugega sva potrebovala. Bil je šegav že takrat ta Marcél in dober risar. Na list kartona je satirično upodobil ponesrečen rendezvous: na nekem oglu čakata dva poba, a dekleta ni, tisto: nje ni, je ponazoril enostavno z ? Takrat je bilo to najbrže strašno duhovito in morda sva se skregala ali se celo stepla za to, kdo bo imel to »alegorijo«.

Med listi papirja je položena štiriperesna deteljica — »najdišče nepoznano«.

Šolski zvezki so poglavje zase. Vseh najbrže nisem shranil, najstarejši pa segajo vseeno tja v drugo šolo. Slovenske šolske in domače naloge, sama mladost veje iz njih. Prevodi latinskih tekstov pa so take bedarije, da sem se moral naglas smejati (takrat sem se najbrže naglas jokal). Prosim, ali je tole komu podobno:

»... Po peresnolahkem predjužniku, ki ga je lahko in po starih prijetnega jemal poleti, če se je kaj dolgočasil, ležal je na soncu, knjiga se mu je brala in beležke in izpiske je delal. Pred lučjo je hodil cesar Vespazijan...« in tako dalje, brez konca samih nesmiselnosti.

Matematika je bila moja najslabša stran. Ko sem obračal liste, sem pazljivo gledal, ne bi li kje zasledil majhnih, okroglih in nalahno nabubanih madežev na papirju: sledov solz. Pa so menda že izginili v teh dolgih letih, ali pa sploh nisem jokal. Vsaka naloga pa je polna goljufije, rezultat ukraden od soseda, a tatvina tako rafinirano zabrisana, rekel bi, da sem kradel z gumastimi rokavicami. No profesor, »izvežban kriminalist«, je zapisal slabo in mi dal ponavljalni izpit. Še sedaj me je popadla jeza in vrgel sem zvezek nazaj v zaboje.

Velika rjava mapa z napisom: »Filmske igralke«. Kaj, smrkavec, že takrat si se zanimal za take vrste robo? Kje pa je kak pubertetnik, ki ne bi vedel koliko tehta Lilian Harvey, ali kolikokrat je bila poročena Joan Crawford? Ta mapa mi je odkrila Greto Garbo, kakršna je bila takrat (že takrat jih je imela okrog trideset) in, da se Marlen Dietrich ves ta čas ni spremenila mnogo. Takrat smo oboževali Marleno Dietrich, takole s cigareto v ustih in nakrivljenim cilindrom.

Iz najzgodnejše mladosti je bilo v zaboju nekaj igrač. Z dragocenimi igračami me nikoli niso obdarovali, ker so bili ljudje vse naokrog mene več ali manj siromašni. Najlepša in najdragocenejša igrača je bil majhen parni stroj. Imelo me je še tisti večer, da bi zakuril v njem in ga pognal, pa se mi je zdelo krivično motiti ga v njegovem zasluženem počivanju. Položil sem ga nazaj, morda ga bo nekoč navijal moj sin, če se ne bo posmehoval takim igračam, kajti morda se bodo otroci takrat igrali z zdravju neškodljivimi bojnimi plini, ali s krušnimi kartami...

Brskal sem vse globlje v zaboje, bral pisma pisana z otroško pisavo in še bolj otroško vsebino — kako so bila lepa takrat ta pisma, ki smo si jih pisali otroci, bila so brez bolečin in brez strahu, da bi služila komu kot obtežilen dokaz... Veselili smo se lepih podob, živobarvnih razglednic, kitajskih, japonskih, kaplandskih in indijskih znamk. Spomnim se še, da je bila moja filatelistična zbirka v očeh tovarišev ogromno vredna, ker sem imel v njej eno znamko angleške letalske pošte. V kartonu

»znamke« sem našel tudi to zavidanje in ponos prinašajočo »rariteto« z nominalo — 5 pennyjev.

Trgovski duh se nam je vežbal ob priliki vsakoletnih »velesejmov«, ki smo jih prirejali sedaj pri tem sedaj pri drugem. Pri meni »velesejma« ni bilo nikoli, ker nisem imel svoje sobe, zato sem »razstavljak« samo po »tujih državah«. Letak, ki je delal reklamo za »avijatično razstavo« na nekem takem velesejmu, priča še danes, da nismo zaostajali za časom, bili smo moderni in več ko sodobni.

Izbral sem nekaj najlepših spominov in jih zložil v posebno škatlo ter povezal z motvozom. Ostalo sem spet zabil v zaboj. Tam naj leži, morda bom čez deset ali dvajset let, ko bomo zopet praznili podstrešja, s še večjim zanimanjem brskal in se nasmihal ob tem najdišču svoje »kulture«.

Kakor bi se bil povrnil v pomlad svojega življenja, v tisto zgodnjo pomlad, ko se šele sneg topi, mi je bilo to uro, ko sem šaril po zaboju. Kako je bilo takrat lepo, vsaka mladost je lepa — ne, spomin nanjo je tako toplo lep; potem pa se prične življenje...

Trije stavki: preteklost, sedanost, bodočnost.

Bil sem brezskrben otrok!

Tako tuj se zdim sam sebi, ko se dotikam teh predmetov iz mladih let. Za primer zračnega napada smo izpraznili podstrešje...

Drago Jeran

Seja dobrodelnega društva

*Krog in krog sede, polna dvorana jih je,
na levi gospe, napudrane, našminkane,
na desni pa gospodje v frakih in monoklih
sanjavo v foteljih slone.*

In seja se prične.

*Zborujejo možje, zborujejo gospe
premodro in učeno.*

*Oglasil se nek debeluh je
in je govoril o dobrotah,
o zaslugah društva dobrodelnega
predsednika hvalil je njegovega.*

Vrata se odpro in sluga javi:

*»Neka žena zunaj joče,
vsa drhti in pravi,
da moža je v rudniku ubilo,
da čevljev nima, niti kruha, ne obleke
in prosi, če lahko bi ji pomagali za prvo silo.«*

»Z vlačugo ven!« In duri se zapro.

*Gospe s ponosom se smejo.
Zborujejo možje modro, učeno
in seja se vrši naprej vseeno...*

Vprašanja

NAŠE SREDNJE ŠOLE

Zdravstveno stanje

Zdravstveno stanje srednješolcev je v prvi vrsti odraz gmotnih razmer, v katerih srednješolci živijo. Mislimo seveda tu na bolezni, ki so posledica nezdrave socialne in ekonomske bližine, v kateri srednješolec živi. Med take bolezni spadajo jetika, razna obolenja žlez, splošna konstitucija itd. Te in podobne bolezni so v neposredni zvezi s kakovostjo človekove prehrane, njegovega stanovanja, obleke, načina življenja in drugih vzrokov, katerih leglo je predvsem v socialnem položaju človeka.

Zal nimamo na razpolago nobenih statistik, ki bi prikazale, kakšno je razmerje v zdravstvenem stanju srednješolcev iz različnih družabnih razredov. Jasno je, da bi ta statistika pokazala, kako težko senco mečejo bedne razmere, v katerih živi velik del naših srednješolcev, na njihovo zdravje. Druga pomanjkljivost naših šolskih izveštij, ki so nam edina opora pri ugotavljanju zdravstvenega stanja naših srednješolcev je, da ne govore nič o vzrokih in značaju bolezni. Veliko je bolezni, ki bi zahtevale daljšega, sistematičnejšega zdravljenja. Kako je s tem zdravljenjem ni treba še posebej omenjati. Za vsaj približno oznako naj navedemo, da je v šolskem letu 1929./30. bolehalo (od skupnega števila 794 učencev) na različnih boleznih kar 512 učencev. Do leta 1938./39. se je to stanje nekoliko zboljšalo, in sicer od 1447 učencev bilo 705 bolnih, kar pa še zdaleč ni zadovoljivo stanje. Za temi suhimi številkami pa se skrivajo bolečine stoterih mladih Slovencev.

Kot je zdravje naše srednješolske mladine slabo, takšna je tudi skrb zanj. Sicer pa je zdravstveno stanje vedno takšno, kakršna je ta skrb. Kajti dokler bo naš študent moral prebivati v takih stanovanjih kot danes, dokler se bo tako hranil, kot se danes, dokler mu bo onemogočen počitniški oddih in razvedrilo, do tedaj se zdravje naše mladine ne bo za las izpremenilo. Naš nameu in dolžnost ni dajati nasvete socialni politiki. Naša dolžnost pa je, da povemo, kakšna je ta socialna politika.

»Nekaj pa je, kar mi je prav posebno pri srcu in kar sem bil že omenil. To je usoda naše mladine, je hkrati usoda naše narodne prihodnosti.« (Cankar.) Kako je s to mladino (= kako bo z usodo naše prihodnosti) se temeljite tu ne da govoriti.

Beg od šole

Nezdrava atmosfera naše srednje šole se izraža v nekih pojavih, ki pri nas sicer niso tako pogostni kot pri Srbih in Hrvatih, pa jim je vendar treba posvetiti pozornost. Poleg negativnih izpričeval so to pojavi, ki najbolj kriče in jih tudi dnevno časopisje opremi s par površnimi opazkami. Ti pojavi, čeprav so redki, najbolj živo pričajo, da v naši srednji šoli »nekaj ni v redu«. Beg od šole dokazuje, da šola kot celota deluje na mladino negativno, da ji ne daje tistega, kar si mladina želi (gre seveda za pametne in upravičene zahteve in ne za izrodke pokvarjene

fantazije!); dokazuje, da je srednja šola za mladino nekakšna kasarna, v kateri vladajo hladni odnosi, urejeni v smislu disciplinskega pravilnika. Srednješolec, ki večkrat tudi doma živi v nedružinskem ozračju in ga tudi šola odbije s svojimi ledenimi formalizmom, je končno prepuščen samemu sebi in cesti, ki ga vsrka v svoje destruktivno območje. To destruktivno območje je območje raznih stripov, kina, avantur in podobnega. Pod begom od šole razumemo tu odvratnost do šole sploh, ki jo goji današnji srednješolec. Ta odnos se le redkokdaj izpremeni v pravi beg.

>Grem v urad.< Ta stavek iz ust nekega uglednega slovenskega profesorja priča bolj ko sto argumentov, v čem je vir tega negativnega odnosa. Šola je profesorju urad! Res je, da je ta predpotopna miselnost pri naših profesorjih zelo redka, vendar jarko osvetljuje osnovno pomanjkljivost današnje srednje šole, ki je deloma tudi po krivdi profesorjev tvornica s šefom, vrsto uradnikov in poslušnimi delavci. Dokler bo vladala le senca take miselnosti seveda ni govora o kakšni preobrazbi našega srednješolskega življenja. Krivico bi delali ogromni večini naših profesorjev, če jim ne bi priznali resnega prizadevanja in marsikje tudi pomembnih uspehov, da bi naša gimnazija postala v resnici vzgojevališče. Vedeti pa je treba, da je profesor navzlic vsej svoji dobri volji in sposobnosti postavljen pred določene naloge in da je poleg vsega, kar ga v srednji šoli omejuje, človek, ki ga tarejo nemajhne skrbi. Na drugi strani so marsikje dijaki sami s svojim netaktnim, večkrat naravnost prostaškim vedenjem odbili marsikakšnega profesorja.

Oboje že tudi nakazuje, kje leži ključ k temu, da v našo srednjo šolo zaveje duh mladosti, sproščenosti in zdravja ter se preprečijo na najmanjšo mero vzroki za njeno kritiko, ki se dan za dnem pojavljajo največkrat na zelo primitiven način v našem dnevnem časopisju. Problem lepše srednje šole se ne da rešiti z eno samo formulo, z enim samim receptom. Njegovo reševanje zahteva med drugim tudi medsebojno zaupanje učencev in profesorjev, nov duh, ki naj bo podlaga vsakega vzgojnega dela. To je videti nekoliko optimistično, fatalisti bodo celo dejali, da se iz srednje šole ne da prav nič narediti. Mi pa smo prepričani, ker nas je tudi izkustvo poučilo, da se da veliko izboljšati, če bomo ustvarili tiste nujne moralne predpogoje, ki bodo omogočili pravo sodelovanje vzgojitelja in gojenca. Kadar bodo profesorji in učenci drug drugega razumeli, bo delo vse drugačno. Ta misel je drzna, vendar ni neuresničljiva.

A. P.

Slovo

*Poslušaj, draga, še to noč
krvi razpaljene utrip
sprostiva za temoten hip.
Glej, zadnjič te poljubljam vroč.*

*Jutri bom tam, kjer teče kri,
kjer bog in vrag in človek-pes
pode se v begu, kjer kriči
molitev, kletev, jok in kes.*

*Vem: vznak omahnil bom zaki
in vran oči mi bo izpil,
planil čez mrtvo bo ravan,
preko gozdov in preko njiv.*

*O, ne zagrinjaj mu zaves,
ko ti na oknu zakriči.
Takrat pozabi na bolest,
poslednjič mi poglej v oči!*

Prvo poglavje povesti: »Brez tal«

Kobalovi so stanovali v veliki stanovanjski hiši, ki je mejila na tri ulice: na Marmontovo, na Dravsko in na Krojaško. Nihče v hiši ni vedel, od kedaj stoji tam ta ogromna, stara podrtija, ki je bila baje v prejšnjem stoletju tovarna, sodnija, vojašnica ali bogsigavedi kaj. Od vseh tridesetih strank menda ni bilo niti enega človeka, ki bi ga zanimalo, kje stanuje; vsak je vedel samo, da stanuje slabo, a poceni. Lastnika menda ta hiša tudi ni imela, kolikor so ljudje, kadar so zabavljali čez prepuščajočo streho ali nepraktične dimnike, ki so bili razpokani, vedeli povedati, je šlo pol dohodkov od najemnine v občinsko blagajno, pol pa v neki odbor, ki mu nihče ni vedel imena in pomena. Stanovalci si niso nikoli posebno belili las, ne o usodi, ne o zgodovini njihove hiše, ki so jo v splošnem imenovali: kasarna.

Zjutraj ob pol osmih so se iz vseh treh velikih vežnih vrat vsuli otročaji in jo, preskakujoč »kakor čez kozla« zaščitne kole pred vrati, ubrali proti šolam. Najprej ljudsko šolski smrkavci, potem meščansko šolska mladina in dijaki gimnazije, med njimi že nekoliko umirjeni in pametnejši fantje in dekleta.

Matere so gledale za svojo deco, bodisi skozi okna na ulico ali pa z dolgih dvoriščnih hodnikov, ki so na notranji strani kasarne tekli vprek vse stavbe. Sem in tja se je zadril za odhajajočim otrokom vreščeč ženski glas:

»Mulec, da se ne boš potépal opoldan, saj veš, danes pride ata ob dvanajstih, le glej...«

Ali pa:

»Salamenska smrklja, kaj pa čakaš tam na oglu, misliš, da ne vem? Le čakaj, ko prideš domov se že pomenive!«

Takšne in podobne grožnje so spremljale kasarnsko mladino na poti v šolo. Otroci, okolica, sosedje in umazana, mrtvo tekoča reka na zapadni strani, so bili vajeni teh prvih jutranjih pozdravov. Radijski aparati so bili takrat še čuda, le bogatašem dovoljena in pri njih dobro skrita. Sicer bi jutranje oddaje in klavirji za telovadbo vsaj malo ublažili to poslavljanje otrok.

Ko se je vojska mladih kasarnčanov razkropila po mestu in kakor v čebelnjak silila v šole, so se odpravili na pot očetje. Vsaka družina je zmogla gotovo vsaj enega člana, ki je hodil vsako jutro skozi ena izmed treh vrat in se opoldne ali ob dveh vračal, zgaran, siten in umazan. Kajti večina stanovalcev so bile družine malih uradnikov, slug in zvaničnikov iz vseh mogočih državnih in privatnih uradov in podjetij; poštarji, policaji, občinski in železnični uradniki in poduradniki, sodnijski sluge in davčni kanclisti. Bili so to možje, ki jim na prvi pogled prisodiš, da so družinski očetje. Njihova zunanost se je verno skladala z zunanostjo hiše, v kateri so stanovali in z otroki, ki so se pol ure pred njimi pripodili skozi dolge veže na prašno cesto. Bili so to tiste vrste bledih bitij, ki od njih zadise razni kuhinjski duhovi in toplota postelje, če se bliže sklonijo k človeku. Očetje so odšli v svoje urade, obrtniki v delavnice, frizerke in brivei v brivnice in salone...

Potem je v temačnih hodnikih in koridorjih za glavnimi vrati za nekaj časa zavladal mir in le tuintam se je čulo pospravljanje posode ali polglasna pesmica žene, ki je bila toliko srečna, da ji je mož pustil doma kovača in ji je bila s tem dana možnost, da bo šla danes lahko na trg. Ta tihi in prelepi mir velike hiše so potem od časa do časa zmotilj.dva ali trije poštarji, ki so se hropeč po piškavih stopnicah vzpenjali iz nadstropja v nadstropje in svečano potegovali za roče vratnih zvoncev. Zatem se je za rešetkastimi vrati primajala iz teme ženska postava, brišoča si roke v umazan predpasnik.

»Podpisati bo treba gospa Mitteldorferjeva, priporočeno!«

»Jezus, Marija — pa ja ne s sodnije?«

»S sodnije, s sodnije, gospa Mitteldorfer!«

»No pa dajte sem, saj vas to nič ne briga!« je jezno odvrnila ženska petintridesetih let, češ če misliš, da se bova sedajle menila, kaj imamo mi s sodnijo, potem se pa pošteno motiš. In končno, saj ti bodo itak tamle pri sosedovih povedali, kaj je, če te zanima, in še zelo radi ti bodo povedali, zalega opravljiva. In pogled ji je zavil k sosedu.

Pismonoša zvoni pri vratih levo, kliče stranko desno, potrka na kuhinjsko okno, ki gleda na hodnik, kar tako po domače potrka. Stari gospod Esser je pravkar potegnil vodo v stranišču, da sedaj glasno klokota in preglašča njegov nemško naglašeni: »Še krem, no, saj še krem!«

»Iz Argentine, gospod Esser!« In poštar mu je izročil debelo pismo. Gospod penzjonist Esser je namreč velik filatelista. S tresočimi rokami je odpiral podolgovat zavojček in pobožno razkladal vsebino na kuhinjsko mizo. Stara gospodinja z mazolastim obrazom in bakreno rdečim nosom ga je postrani pogledala in pikro zavzdihnila:

»Gospod, koliko denarja vam požrejo te znamke, že hišo bi lahko imeli, tako je pa vse skupaj za nič. Le komu boste zapustili te gore znak? No, ta bo vesel dediščine...«

»Kaj pa vi veste, Urša, kimrajte se za svoje reči, Saprlot, vedno ste tu s ta vaša hiša...«

In Urša je skomizgnila z rameni, vzela košarę in lonček za smetano ter odjadrala na trg. Gospod pa se je strastno sklanjal s povečevalnim steklom nad znamkami in varno, s pinceto vsako obračal, zdaj gledajoč skozi njo proti luči, zdaj zopet obračajoč jo levo in desno.

Nekako ob desetih, enajstih je pismonoša končal svoje delo v kasarni in v vsako od neštetihih stanovanj prinesel iskrico upanja, svetel plamenček sreče, lep pozdrav s planin, okruten in nespremenljiv račun, plačljiv v osmih dneh... Za njim je šlo po vlažnih stopniščih trideset vzdihov, trideset toplih srčnih utripov. Poštar pa je veselo žvižgaje preskakoval po dve leseni stopnici in izginil skozi vežna vrata, kakor zjutraj razigrani otročaji ali lahkomišelnje frizerke. V kasarni pa so ostali neplačani računi, vabilo na sestanek, pozdravi s planin, priporočen poziv, glaseč se na ime Eme Mitteldorfer in vabeč jo k ločitveni razpravi petindvajsetega tega meseca ob osmi uri zjutraj v sobo številka šest. Istotako vabilo je dobil to jutro tudi, zdaj še njen soprog, gospod Jožef Mitteldorfer, skladiščnik in sluga tvrde »Imperial«, toda on ne v kasarno — na dom, temveč v urad. Sam ga je prevzel, ko je zjutraj na pošti jemal uradno pošto iz predala.

Opoldne se je vsula kopica otrok skozi vsa tri vhodna vrata in se razkropila po stanovanjih sem in tja še kriče.

»Stanko, pridi popoldne k meni, bova izrezovala kocko iz lepenke za jutri...!«

»Dobro, adijooo...!« je odmevalo še po vzhodnem hodniku in se brez posebnega prehoda prelilo v en sam dolg: »Mamaaa, laaačen!!«

Miholičeva Mimi je pritekla domov in vsa objokana že med vrati pravila mami, da jo je šef danes zopet oklofutal, ker je razlila olje, pa še sebi po novih svilenih nogavicah. Saj jokala ni niti toliko radi ponižane časti, kakor ob misli, da imajo nogavice grozen masten madež, ki se vidi že na sto korakov.

»Prav ti je, kaj pa nosiš nove nogavice za vsak dan,« jo je z mirnim, a premišljenim altom zavrnila mama. S tem je bila zanjo stvar opravljen, samo pri sebi je še sklenila, da bo že ona oprala nogavice dekletu, če se že ne more drugače maščevati kramarju za ponižujoče klofute. Saj to ne gre, da bi klofutali njeno hčerko... Mimi pa je popoldne šla v trgovino brez nogavic v veliko veselje pomočnika Frica...

Kjer so imeli šoloobvezne otroke ali celo dijake in srednješolke, od tam se je od časa do časa slišal srce pretresujoč: »Au«, ali pa plosk udarec kuhalnice ob nekaj mehkega. Vseeno je bilo, če je ostal včasih na tistem mehkem cmok polente ali s krvjo podpluta brazgotina. Tako so se končavale vsako opoldne sodbe v zadevi: učenec — cvek, dijak — ukor. Kajti vzgojitelji v meščanski šoli in realni gimnaziji so napravili mrk obraz že če so slišali, da stanuje ta in ta učenec v kasarni. To dejstvo je že vnaprej zmanjšalo uspeh za petdeset odstotkov. In marsikatera bistra glavica se je vprašala: ali sem jaz kriv? No pomagalo ni vse skupaj nič, po mestu je vladalo takšno prepričanje, da iz kasarne ne more priti nič dobrega.

Potem so zadihali mrki in stari zidovi kasarne v novem življenju. Skozi slaba vrata s šipami so prihajali zvoki žlic in zrak je bil nasičen z duhom po praženi čebuli, vzkipelem mleku in prežganki. Očetje so trudni sedeli za mize in mrko zrlji zdaj na krožnike zdaj v svoje žene, ki so jim brez besed vračale jezne poglede, dovolj zgovorno: o denarju in slabi hrani. Otrokom to spogledovanje ni bilo dovoljeno, edino kadar je bila prežganka le prevodena ali krompir le preopran je kateri, bolj sam zase, kakor v pomenu kritike, zavzdihnil:

»Danes pa ni kaj prida...«

In materin pogled je takrat še bolj pomenljivo pokazal na očeta, češ prav imaš, paglavec, toda oče je kriv, ker ne da za meso. Vsakemu kosilu, najsi je bilo dobro ali slabo, mesno ali postno, pa je sledilo neizbežno trebljenje zob z zobtrebci, katerih edinih je bilo vedno na pretek. To je splošna navada ljudi, ki so obsojeni na slabo in prazno hrano in, ki jim je to nekako psihično mašilo mesto tistega, kar je manjkalo po kosilu in česar so bili »svoje dni« že vajeni. V družinah, kjer so čutili člani eden do drugega še količkaj povezanosti se je potem razvozljal pogovor o delu, uspehih in neuspehih, doživetih čez dan, o škandalčkih v kasarni in izven nje, o novih filmih in bedi.

Popoldne se je tek življenja enolično ponovil, razen v tistih družinah, kjer so delali do dveh, in to so bile uradniške družine.

Kasarna je spričo vsega tega živela: iz dneva v dan iz rok v usta. Včasih ji je srce — ljudje, močnejše utripnilo v veselju ali sreči, ki sta se prikradla med te mokre zidove, morda slučajno, morda iz usmiljenja. Tedaj se je to enolično pehanje, ta večni boj človeka z življenjem malo ustavil in se oddahnil. Kadar je vse to grdo in kruto za nekaj nočnih uric stopilo s poti, takrat je tudi v sobah te hiše zagorela tista prijetna, topla lučka — ljubezen. Krčevitost mišic na licu je popustila, oči so se odta- jale, po dvoje ustnen se je združilo v poljub, kakor bi hotelo z njim po- praviti kar so zgrešila usta čez dan. Takrat je bilo stanovanje v kasarni lepo, stene svetle in prijazne, otroci, ki so spali v sosednji sobi, dobri in prav tako ljubljene kakor ob njihovem porajanju. In v takih lepih urah, ko je ljubezen svetila v senci in odtajala zakrknjenost, se je vse to ljubeče in božajoče presajalo na otroke, ki so pozneje, ko so bili veliki, ljudje, znali biti krutni in brezsrčni, ali pa ljubeči in do solz mehki.

Potem so vsi pospali in brez sanj pozabili na vse dobro in zlo. Tako se je živelo tam v kasarni.

Hlapček

Anin

Sedeli smo ob topli peči v mestu. In kakor berač govori samo o belem kruhu, ki ga nima, tako smo tudi mi sanjali o zelenju travnikov, o šume- nju tihih vodá, ki se plazijo med vrbami, o življenju, ki je bilo nekje daleč kot pravljica o sreči in ki je usehnilo kot lepa roža v ilovnati vazí.

Tomaž, bled fant z dolgimi, gladkimi lasmi, je molče zrl predse in otesal pepel s cigarete, kjer mu je ravno počivala roka: na namizni prt, na tla ali sebi na hlače, samo v pepelnik ne. Nikdar ni mnogo govoril, bil je eden tistih, ki ljubijo molk. Ko je nastala trenutna tišina, je dvignil glavo, kot bi se zbudil iz globokih sanj. S koti ustnic se je nasmehnil, vsakega izmed nas ošvrknil s pogledom in začel govoriti:

>V naši vasi je bil imeniten kmet Breskvar. Ker vsega dela ni mogla opraviti družina s hlapcem in dekle, je od nekod dobil še majhnega dečka, ki naj bi bil pri hiši za hlapčka. Dečko je bil za nas vaške otroke zanimivost. Pri hoji se je pozibaval v bokih, kot delajo hribovci, njegov obraz je bil nekam ostarel, brez prave krvi. Nam pa so lica žarela in smo lahkoto hodili, z jasnimi pogledi in s smehom na ustih v oddaljeno šolo. Ugibali smo, odkod je prišel. Kakšen tovariš bo pri igri? Ali zna ujeti ribo kar z roko, ali zna pljuniti čez glavo in pokaditi cigareto ne da bi samo enkrat kihnil? To so bile za nas važne stvari, to je moral takorekoč vsak znati, ker drugače ne bi bil vreden naše tovarišije.

Nekdo je izrazil mnenje, da ga Breskvar ne bo pustil med nas, ker bo moral novi hlapček samo delati in delati — drugače da si ne bo zaslužil, kar bo pojedel.

Mi smo seveda oporekali. Kako? Ali naj otrok samo dela? Tudi mi smo bili otroci in smo delali, pa še vedno se je dobilo dovolj časa, da smo počeli kar smo hoteli.

Nekoliko dni potem, ko je prišel dečko k Breskvarju, nam je učitelj rekel, da bomo dobili novega tovariša. Nismo mu še vedeli imena, ker

še nismo prišli z njim skupaj, samo od daleč smo ga opazovali, ko je imel opravke na vrtu, ko je s hlapcem vozil gnoj na njive, ali pa sedel na pragu pred hišo.

Z nami bo torej hodil v šolo! Prav. Nas bo vsaj več, kadar se bomo topli z dečki iz sosednje vasi. Samo da bo močan in srčan!

Drugi dan smo bili že vsi v šoli, njega pa od nikoder. Ali ga ne bo? Nemirni smo bili v pričakovanju.

Kmalu pa se boječe odprejo šolska vrata in skozi se pokaže črnolasa glava.

»Le naprej!« je pokimal učitelj. Premaknili smo se na sedežih, nestrpno smo stegnili vratove.

Bil je on — hlapček.

Boječe je stal pri vratih. V roki je vrtel nekako pokrivalo in gledal tako preplašeno kot bi padel v razbojniško jamo. Učitelj ga je prijel za roko in ga peljal v prvo klop. Tam je obsedel in se ni ganil do odmora.

Ko je pozvonilo, smo planili k njemu. Sklenili smo se okrog njega v gosto gručo in ga gledali —

»Kako ti je ime?« ga je nekdo vprašal.

»— — Tevžek.«

»Haha. Tevžek! Slišite, ali je to kakšno ime? Kdo je že slišal tako ime?«

Vsa gruča se je smejala, nekdo ga je potegnil za čop las, on je odmaknil glavo in že mu je drugi nastavil peresnik na lice, da se je zbedel. Hlapček bi bil moral udariti, pa ni. Stisnil se je v dve gube, sklonil glavo in gledal v klop.

»Vprašaj Tevžka, odkod je doma!« je zaklical fant, ki je hodil zadnje leto v šolo. »Tevžka« je izrekel s takim naglasom, da smo se stresli od smeha.

»No, odkod si doma?«

On pa je molčal.

»Ali imaš še očeta, ti, mevža?«

»In mater?«

Pogledal nas je, pa spet nagnil glavo in videli smo, da so mu začele iz oči kapati solze. Toda ni jokal na glas, kot smo delali drugi, samo solze, debele kot lešniki, so mu tekle po licih in padale na klop.

»Pustimo ga, naj se cmeri!« so klicali nekateri.

»Tevžek,« sem skrajno zaničljivo rekel, ker se mi ni zdelo možato, da se je cmeril. Pustili smo ga samega in šli na dvorišče, da bi se igrali. Tako smo ga sprejeli kot sošolca, za tovariša ga pa ne bomo imeli, smo sklenili.

Po končanem pouku smo pospravili šolske stvari v torbe in zdirjali proti domu. Cesta je bila bela in prašna, že dolgo ni deževalo. Tevžek je tekel pred nami. Nihče se ni zmenil zanj. Saj ni bil za našo družbo.

Ko je bil trg že za nami, zavpije tovariš: »Poglejte ga, bojazljivca, boji se nas!«

»Fantje, kar za njim!« kliče drugi.

»Udri ga!«

Vsuli smo se za njim, spotoma smo pobirali kamenje.

Tevžek je slišal naše vpitje in se je ustavil. Gledal nas je in ko je opazil naše sovražne namene, je stekel, kar so ga nesle noge.

Prvi sem vrgel kamen vanj. Kar tako brez pravega namena, sovražil sem ga, ker je bil bojazljivec. Zadel sem ga v hrbet.

Takrat je začelo frčati za njim kamenje kot toča.

Pobral sem drugi kamen, dvignil sem roko, da bi ga vrgel, toda Tevžek je že ležal na cesti.

Takoj smo bili pri njem. Iz črnih las, umazanih od sivega prahu, mu je tekla kri. Lepila se mu je na čelo — gosta, temnordeča kri...

Nekateri so zbežali v strahu, da so ga ubili. Jaz nisem mogel... Glejte, kot bi bil tukaj pred nami, ga vidim ranjenega, ubogega, kako se tišči k cesti. Z glavo riže v prah in ihti tako presunljivo, kot še nikdar nisem slišal ihteti človeka.

Zdel se nam je kot ranjena žival, ki čaka smrti in sama ne more nič zoper to, da bo poginila. Ali nismo bili podobni Kajnu, ki je ubil brata? Ali ni bil Tevžek tudi človek, kot mi vsi? Seveda je bil, toda v nas se je prebudila žival, samo za trenutek, bilo je dovolj. Ubijali smo —. Tako mladi, angelčki bi dejal, in vendar smo ubijali.<

>In potem?< je kratko in nestrpno padlo vprašanje.

>Kaj hočete še?< se je žalostno nasmehnil Tomaž. >V nas se je zopet oglasilo srce. Gledal sem ga, kako je drhtel v cestnem prahu, in ker sem prvi vrgel kamen vanj, sem mu tudi prvi ponudil roko. Umili smo ga v potoku. Izprali smo mu rano, ki ni bila globoka. Kamen mu je bil prebil kožo. Dejanja pa, ki sem ga takrat zagrešil jaz in ki so ga zagrešili drugi, še ni izprala voda in ni zabrisal čas. Človek gleda pozneje na take stvari in jih šele kasneje prav razume.<

Plamen v peči je toplo plapolal. Soba je bila polna tobakovega dima, ki se je motal proti stropu. Na nas pa je legla težka tišina kot skeleča zavest krivde, ki je ni nosil v srcu samo Tomaž, ampak, ki jo nosimo mi vsi do zadnjega človeka na zemlji.

Zublji

Štefan Pograjski

Poln lepot je sprehod v hladnem, novembrskem soncu. Izmed vrb, skrčenih v sanjavih pozah, sva s Svatojem stopila v mehko, vdirajočo se, barjansko prst. Vsak zase sva tiho uživala naravo in se je opijala. Svato se je nerodno gugal pred menoj, njegova desna noga je neprimerno krajša in čudno zvita v kolenu.

Mnogo jarkov in kaluž je raztresenih po Barju. Ko sva dospela do enega izmed njih, sem se pognal čezenj in se obrnil k Svatoju: >Daj mi roko!<

Kakor bi ga s pestjo udaril v lice, je obstal: >Ne rabim pomoči!< Pognal se je z zdravo nogo, a jarka ni mogel preskočiti, padel je vanj in grozno zaklel. Ko se je izkobacal iz kaluže, je stopil tik mene, da sva se dotikala s prsmi. Vzravnal se je kolikor se je mogel, njegova pest se je krčila in drhtela, kašelj je hotel planiti iz njegovih bolnih pljuč, a ga je stlačil nekam v grlo in iz oči mu je gledalo tisoč besov: >Zakaj se mi ne smeješ, a? Kaj ni smešna takale pokvečena noga?< Z roko je zamahnil: >Ali si neumen, smeš se tam, kjer se je čemu smejati!< Ničesar mu nisem vedel odgovoriti in strašen sram mi je obarval lica.

Svato pa me je mučil še naprej in videl sem, da uživa v moji zadregi. Dejal je: >Poslušaj, ali je mogoče, da sme tak stvor, kakršen sem na

primer jaz, ljubiti?« Pri teh besedah je njegov še skoraj otroški obraz zadobil poteze starca.

»Pustiva to, Svato!«

»Ne, ne — nič ne pustiva! Povem ti, nihče mi ne more in ne sme prepovedati ljubezni, nihče. Ali me boš poslušal, da izveš, kako ljubim jaz?« Zopet se je dvignil predme. V nekaki grozi sem brez besede prikimal. Svato me je prijel za roko in njegovi prsti so se mrzlično zagrebli v mojo dlan. Prišel je:

»Pred kratkim je bilo, skozi okno svoje podstrešne sobice sem pogledal na ulico. Mrak se je že lovil med zidovi, čeprav je bilo skoro še poldne. Sicer si pa dneva niti misliti ne moreš v teh jesenskih časih. Mračne sence se vlačijo iz jutra v večer. Doli na ulici je star dedec spačenega obraza prižigal plinske svetilke. Brezizrazno sem ga opazoval in zatrepetal vsakokrat, ko se je prižgala nova luč. Z očmi sem pil svetli plamen in ga hotel objeti.

Počasi, gugaje sem stopil proti prijetno zakurjeni peči in odprl vratca. Krvavozlata, ob robih sinja žerjavica me je zapekla v obraz in pravljlično karminasta svetloba je napolnila sobico. V ostrih črtah je zarisala mojo zverženo podobo v starinsko zrcalo na nasprotni steni. Dolgo sem gledal tja, ne da bi trenil, potem so se mi zatresle ustnice: »Smešno, hudičevo smešno! Kako neki to izgleda, ko se prekucujem takole kaznovan okoli? Ljudje pa, namesto da bi se prosto zabavali, sočustvujejo — tepci!«

Nalašč sem se pred zrcalom prestopil in se zagugal od leve na desno. Oh, to ti je nekaj zanimivega, od leve proti desni, naprej, nazaj in zopet od desne proti levi. Vedno hitreje sem pričel ponavljati gibe, vedno hitreje, dokler nisem izbruhnul v nekak besen, demonski ples. Do skrajnosti sem pretiraval vsak gib in moj obraz je dobil strašno spačene poteze. Lasje so me zbadali v oči, da so mi pričele po licih lesti solze joka in smeha obenem in se spajati s kapljami grenkega potu. V fantastičnih linijah je norela moja senca po stenah, dokler ni hripavo piskanje pričelo vreti iz mojih prsi, ki so se dvigale od napora in navala besnosti. Votel kašelj me je zagnal, da sem si moral zatlačiti pest v usta. Zaripel sem v obraz, zavile in izbuljile so se mi oči. Z roko sem poiskal stol in se sesedel vanj, potem se zgrabil za prsi, kakor bi hotel iz njih iztrgati srce, a razprte nozdrvi so lovile sapo. Počasi se je napad polegel, le še hropenje in piskanje se je krhalo iz mojih pljuč. Segel sem po vazi na mizi in zamahnil z njo proti zrcalu, a roka mi je zastala v zraku: »Bedarija!« Nekaj časa sva se gledala s steno, nato pa sem primaknil stol k peči, sedel nanj in se sklonil proti žerjavici.

Ah, gledati to suho zlato, kot se gleda v zaljubljene dekletove oči. Lepa je bila tista žerjavica. Bel listič sem položil nanjo in vse telo se mi je napelo v nekem strastnem pričakovanju. Bel dim se je najprej izvil, potem se je list dvignil, se skrčil pa zopet raztegnil, padel je nazaj in se prevalil. Vsak njegov gib sem posebej videl in se blaženo smehljal.

Robovi lista so se pordečili, presvetal plamen je šinil iz njih, a sobo je napolnil tih jek bolečine. Potem je list počrnel in zračni val ga je dvignil v dimnik. Kako je to peklo, kako bolelo! Kako so vzrastli zublji — — — oh!

Od peči sem vstal in stopil k nočni omarici. Na njej je stala fotografija mladega dekleta. Dolgo sem jo gledal v mračnem soju. Roka je kar sama segla po škarjah, ki so se zajedle v lepenko.

Izrezano podobo sem pričel besno poljubljeni čez in čez. S tanko nitjo sem jo privezal na tresko in jo zasadil v peč med žerjavico.

Široko so zrle oči. V strašnem žaru besa, obupa, strasti in maščevanja mi je gorelo vse obličje.

Kako se je zvijala, slišal sem njeno ječanje. Hinavsko so jo obliznili zublji, lepi, svetli zublji, strastno so se stisnili k njenim nogam in plezali po njih vse više, da se je spačil njen obraz. Vse telo se je odelo v plašč živega ognja. Prsi so ji vzdrtle, ko so se jih dotaknili plameni, potem je ugasnila.

Drobci pepela so mi zvihrali v obraz. Zdrznil sem se, skočil pokoncu in zatresčil vratca.

Na — — več sedaj, tako ljubim jaz!
Kakor morilec me je plašno pogledal.

Jan Javoršek

Ivanu Cankarju

*Ko me večer v resnobno moč uklepa
in tipam za stvarmi in liki s prsti,
se med svetnikov in mučencev vrsti
zasveti slika, topla, mirna, lepa.*

*Si ti mar Krist, Veronikin mar prt?
V dno duše me je ganil Tvoj obraz,
med mano in med tabo je le čas
in človek mrk, resnoben, mil in strt.*

*Če boš svoj prt na moj obraz naslonil,
bo v meni tvojih bolečin odsvit
razbrstel v dnu srca prečuden mit,*

*boš v meni vsakodnevno krinko zlomil.
Ti si človeških zvokov živ svetnik,
ne morem mimo, zdaj sem vjet v tvoj lik.*

Drago Jeran

Ljubici za Veliko noč

*Tako je lepó zdaj, ko spet je pomlad
tako, da bi vriskal in pel preko trat
in strastno sesal vse utripe življenja.*

*Veš, o ljubezni sem hotel zapeti;
poglej, pa ne morem srcá si ogreti,
čeprav je pomlad in je doba vstajenja.*

*Čez góre, tja daleč, tja bova odšla,
kjer peti o ljubezni in sreči ni greh,
kjer nič ni sovraštva in zlobe v ljudeh,
kjer nama ne bodo razklali srca!*

RAZGLEDI

MLADEGA RODU

MLADINA PRI NAS IN NA TUJEM

»POLET«, LIST HRVATSKIH DJAKA

Pred nami sta prvi dve številki novega lista hrvaških srednješolcev. Čitajmo Prvu riječ: »Nesklad izmedju našeg idejnog sveta i stvarnosti postaje sve očitiji. Omladina taj nesklad ne može da razumije i ne će da prihvati. Ona ne razumije žrtve koje činimo podržavajući taj nesklad, ona ne će da sama bude žrtveno jagnje tog svijeta koji se sam osudio na propast. Omladina pripada budućnosti, a ne našoj sadašnjici. Svi znaci kazuju, da će ta budućnost biti drukčija od sadašnjosti za čitav svijet pa i za naš narod i domovinu. Želja je sviju nas, da ta budućnost bude bolja i sretnija nego što je današnjica, da naša djeca žive sretnije i zadovoljnije nego što smo mi živjeli.« Itd. Vse zelo pozitivno in razveseljivo. Prav tako pozitivna in razveseljiva je vsebina tega lista, ki je zelo posrečeno urejevan. V njem je res čutili polet mladih, delavnih sil. Vsaka stran priča o pogumu in zaletu, s katerim so mladi Hrvatje šli na delo. Način, kako so se lotili lastnih problemov ne more biti boljši. Tu so predvsem problemi srednješolskega življenja, ki jih obravnavajo na izredno zanimiv način, z reportažami, dopisi, poročili. Vse je sveže in prežeto z zdravim humorjem. Poleg beležk in člankov o srednji šoli in dogodkih v njej vsebujejo prvi dve številki še druge, privlačno pisane članke: o hrvatskih kmetskih uporih, ki se nam zdi odlično po načinu podajanja te zapletene snovi. Posebno rubriko ima priredoslovje, ki obdeluje zanimivo pisana poglavja iz tega področja (»Čovjek koji je prvi ugledao mikrobec«, »Život zimi i zima života« itd.), v drugi rubriki rešetajo vprašanja, ki zanimajo mlade leposlovce, posebna rubrika služi za živahno pisane razgovore z dopisniki. Skratka, to je razgiban list, kakršnega pri nas srednješolci še niso imeli in mislimo, da so ga tudi pri Hrvatih močno pogrešali. Ker je načelna linija lista popolnoma skladna z našo in ker list po svoji kvaliteti to zasluži, ga vsem priporočamo. Izdaja ga »Hrvatska pedagoška izdavačka zadruga s. o. j.« v Zagrebu na 16 straneh časopisnega kvart formata. Do konca šolskega leta stane 12 din.

Pred par dnevi pa smo od uredništva dobili obvestilo, da je banska uprava z okrožnico prepovedala širjenje lista po srednjih šolah, čeprav so prej pri prosvetnem oddelku naleteli na razumevanje in je list po predpisih cenzuriran. Uredništvo je napravilo potrebne korake, ker meni, da gre za nesporazum in bo 3. številka izšla šele, ko se stvar razčisti.

St. Klemen.

MED KNJIGAMI

LIRIKA VIDE TAUFERJEVE

Vida Taufer: *Veje v vetru*. Natisnila in založila tiskarna sv. Cirila v Mariboru. 1939. 59 str.

Malokatera pesniška zbirka je bila v naši javnosti tako toplo sprejeta, gotovo pa še ne nobena zbirka slovenske pesnice, kakor »Veje v vetru«. Ocene polne priznanja so izšle tudi v hrvatskih, srbskih in bolgarskih listih; prevodi pa v češčini (V. Měrka), nemščini (Lili Nový) in italijanščini.

Zbirko je pesnica razdelila v tri skupine, v tri »akorde neenake dolžine in glasbene lepote v svoji polnosti«. V prvem delu se zreali pesničin splošni odnos do življenja, v drugem prevladujejo erotični motivi, tretji, objektivni del prikazuje njeno doživljanje zunanjega sveta. Uvodni »mol« akord o smrti uvaja v pesmi posvečene umrli materi. Globoko nas pretrese žalost njene ranjene, osirotele duše:

Pota so žalostno bleda,
bolna je moja mladost,
težka je moja beseda,
v srcu je sama bridkost...

Življenje moje je piščal brez zvoka,
srce je bolni veter sredi trav.

Zahrepeni, da se ji odkrije onostranstvo, a nihče ne more prodreti v vesoljni božji krog. — Med najznačilnejše njene pesmi štejem »Mlade veje«, ki so dale naslov zbirki, in v kateri se izraža pesničino gledanje na človeka, ki je kakor veja v viharju brez moči pred udarci usode:

Mlade veje so zatrepetale
v strahu so se vile ko roke.
Dež je tolkel, veje so jokale,
z listja so jim padale solze.

Neločljivo je povezana s svojo pesmijo, ki je kakor ona »raztrgana na dvoje«, z njo se smeje, z njo ihti, »jo veže trpko kakor smrt v ovoje, je kakor luč in kakor temen križ«.

Še bližja nam je umetnica v drugem delu, ki je najosebnejši izraz njene globoke, nežne, ženske duše. Svoje naziranje o ljubezni žene do moža izraža v verzih:

Jaz sem le zemlja,
a ti si nebo,
kako bi brez tebe molila?

In na drugem mestu:

In jaz sem noč
s tenčico rahlo speta,
a ti si sonce, ti si svetel dan.

Pomlad ji vzbuja trpke spomine, ki jim daje duška v »Pomladnih sonetih«. V nasprotju z veselo oživljeno naravo je pesnica molčeča in žalostna ob misli na mrtvo mater. A kmalu bo zaprla žalostne oči tudi ona — drobno cvetje ob pečeni poti — saj »spomini, sonce, sanje, vse blede«.

Ciklus »Magdalena« preveva globoko občutena religioznost.

V tretjem delu nas prevzamejo krasni, zares plastični opisi prirode. V »Jesenskih razgledih« doživimo lepoto zgodnje jeseni in vsej njeni barvitosti, kakor bi imeli pred seboj akvarel ekspresionističnega umetnika. Tretji in zadnji sonet je poln resignacije: »Čemu trepet, če treba je umreti.« Še krepkeje je prikazala to misel v »Pajkih«, kjer jo stopnjuje do groze. Pajek prede mrežo in preži na žrtev. Nobena mu ne uide, vsaka podleže v boju. Čemu bi trpeli in trepetali, ko pa nevidni pajek »še preden bomo vso bridkost spoznali, nenadno plane in nas umori«.

Socialni pesmi sta »V beznici« in drugi sonet »Znanih obrazov«, podani s krepko realistikom.

Prevladujoči motiv od začetka do konca zbirke je misel na smrt, v najrazličnejših oblikah. Zato je celotno občutje otožno, mestoma celo prepojeno z resignacijo.

Razumljivo je, da se v zbirkah lirskih pesmi često ponavljajo isti motivi kot odsev ponavljajočih se duševnih doživetij.

Izredno bogastvo izvirnih metafor in primer daje zbirki visoko umetniško vrednost. Pesnica ljubi preproste verze in ritme, izvzemši nekaj sonetov v njihovi stalni obliki.

Končno naj še omenim izredno prikupno, nevsakdanjo opremo knjige, ki jo je oskrbela ing. Gizela Šuklje. Tisk izključno v verzalkah (velikih črkah) daje zbirki svečan izraz, kakor je v skladu z resnim značajem dela; rdeče inicialke s stiliziranimi narodnimi motivi krepko poudarjajo začetke pesmi. Format nalikuje molitveniku, kar je zbirka v resnici vsakemu za pravo poezijo dovtelnemu človeku.

z. š.

ŠESTDESETLETNICA LJUBLJANSKEGA ZVONA

Šestdesetletnica literarne revije je redek pojav celo pri narodu, ki se ponaša z bogatejšo slovstveno tradicijo kot mi. Kaj pomeni šestdeset letnikov Ljubljanskega Zvona za našo kulturo ve le ta, ki je ozko povezan z njo in mu je kultura najvišje merilo narodove moči in vrednosti.

Juš Kozak se v svojem miselno precej neenotnem uvodniku vprašuje, ali je šestdesetletnica revije, ki jo urejuje spričevalo njene starikavosti in nepotrebnosti. Juš Kozak postavlja vprašanje življenjske nujnosti Ljubljanskega Zvona, kot kater koli revije, pravilno. Sam je razloge za upravičenost revije že ponovno formuliral. Razdobje, v katero gre njegovo uredniško delo, dokazuje, da ni ostal le pri papirnatem manifestu, ampak je življenjskost, iz katere revizija črpa, marsikje tudi praktično ostvaril. Kdor primerja letnike, ki jih je uredil Kozak, z drugimi povojnimi letniki, bo prišel do zaključka, da so njegovi vse pristnejši odraz usode in teženj slovenskega ljudstva. To je treba poudariti, ker vidimo, da se ponekod beseda realizem zlorablja kot običajno geslo, ki pa ne zapusti za sabo nobenih trajnih in pozitivnih sledov.

Uredniku Ljubljanskega Zvona, kot je razvidno iz njegovih izjav in dela, ni potreben pouk o smislu in smeri revije, kakršna je Ljubljanski Zvon. Smešno bi bilo revijo nadaljevati iz sentimentalnosti do njene častitljive tradicije, če ta revija ne živi iz njenih najplemenitejših dejanj in dan za dnem dokazuje svojo starčevsko jalovost. Kadar bo Ljubljanski Zvon postal našemu življenju odveč, mu njegovega življenja nič ne bo podaljšalo. Čeprav bo še dalje izhajal, bo vendar mrtev. Danes pa lahko rečemo, da je urbar, ki je še borben in življenjski. Zato mu ob njegovi šestdesetletnici iskreno želimo, da bi v novo razdobje stopil še z večjo aktivno ljubeznijo do čiste in nepotvorjene resnice. D. B.

GLEDALISČE

INGOLIČEVE SIROTE V PTUJSKEM GLEDALISČU

Pred dvema mesecema — poročilo je prišlo s precejšno zamudo, vendar bo mladino zanimalo — je Žiškova igralska skupina vpriporila v ptujskem gledališču Ingoličevo delo Sirote. Sirote so izhajale v lanskem Našem rodu in so eno prvih del slovenske mladinske literature, ki se ne zateka v pravljčni svet vil in palčkov, pač pa zajema snov iz današnjega resničnega življenja in globoko posega v današnji socialni položaj mladine. Z dramtizacijo so še pridobile na svoji pomembnosti.

V delu je opisano življenje štirih otrok, Slavka, Tinčka, njegove gluhoneme sestre Trezike, in Štefa. Bili so neločljivi prijatelji, ker so bili najrevnejši v vasi in so živeli pri tujih ljudeh. Imenovali so jih sirote, čeprav je bil prava sirota brez staršev samo Slavko. Tinček je sicer imel starše, a se zadnje mesece niso več brigali zanj in za Treziko in tudi ni vedel, kje so. Štef pa je dobro vedel zanje, a bili so tako revni, da mu niso mogli dati kruha in so ga poslali služiti.

Slavka je vzel v oskrbo kmet Ribič, ko mu je umrla mati. Slavko se je rad učil in je bil naj srečnejši v šoli. Gospodar pa ga ni pustil v šolo, ker je moral doma delati, pasti živino, in streči jetični gospodinji. Kadar koli je hotel v šolo, mu je gospodar očital, kako nevaležen je, da mu je žal, da ga je vzel; zastoni ga redi, nazadnje pa hoče še v šolo. Za vsako besedo, ki jo je gospodar smatral za žalitev, je moral na kolenih prositi oduščanja, ali pa naj vzame culo in gre, če ve kam.

Tinček in Trezika sta živela v bajti pri stari kočarici Srakici. Ko je njun oče izgubil delo, ni mogel Srakici zanju plačevati, zato ju je Srakica gonila v mesto beračit. Če sta premalo naberala, je pela šiba in sta morala brez večerje spat.

Štef je bil doma iz Haloz, kjer je doma v viničariji stradalo šest njegovih bratov in sester. On, ki je bil najstarejši in ni več hodil v šolo, pa je služil za hlapčiča pri županu v Doleni.

Pri podiranju drevja je bukev padla po mladih smrekah in jih polomila, čeprav sta županov gostač in Štef vlekla za vrvi, da bi padlo drevo v pravo smer. Župan je pobesnel in očital Štefu in gostaču, da sta vsega kriva. Ko se mu je Štef

strahoma opravičeval, da ni kriv, da je na vso moč vlekel za vrv, je župan zavpil nad njim, naj se pobere past lakoto v Haloze. V jezi je vrgel proti Štefu še sekuro, ki mu je zasekala v nogo globoko rano.

Zvečer so se Tinček, Slavko in Štef sešli v županovem skednju. Štef jima je povedal, da mora od hiše, tudi če bi ne bilo tistega v gozdu. Glavno je pač to, da je postal večji in bi mu morali dati nekaj denarja. Za šolarja pa je dovolj, če mu dajo hrano in obleko. (Za pastirja je prevelik, za hlapca pa še tudi ni.)

Tinček in Trezika sta bila pri Srakici večkrat bita kot sita, Štefa so pognali, Slavko ni smel v šolo. Po vseh teh krivicah so sklenili, da odidejo iz vasi in se naselijo v kolibi, kjer so nekoč stanovali delavci, ki so kopali pesek. Koliba je stala v gramozni jami med gozdovi.

Ko je umrla Slavkova gospodinja, tudi Slavko ni več pomišljal in vsi so se nastanili v kolibi.

Zivel so v skupnosti in skrbeli drug za drugega. Ko je Tinček pripeljal kozo, ki je bila edino njegovo in Trezikino premoženje, ga je Štef vprašal: »Je to tvoja koza?« Tinček je odgovoril: »Ne, naša je!« Štef je nabiral drva in kahal, Slavko, Trezika in Tinček pa so hodili v mesto in prosili vbogajme. Kadar niso imeli drugega dela, so se igrali, rajali in prepevali in se veselili svobode.

Obiskal jih je star berač, vojni invalid. Slučajno je poznal Tinčkove starše. Povedal je, da ima oče zopet delo v neki celjski tovarni, ker gre sedaj proti Celju, jima bo povedal, kako živita njuna otroka.

Prišlo pa je jesensko deževje in sredi noči, med bliskanjem in grmenjem, jih je zbudila iz sna poplava. Voda je pronicala v zemljo, tekla skozi prodnata tla in od vseh strani napolnjevala jamo. Dečki so se komaj rešili, Trezika pa je v vodi utonila.

Treziko so položili pri Srakici na mrtvaški oder. Vsa vas je sočustvovala z usodo otrok.

Štefa je vzel župan nazaj v službo.

Tinčka sta vzela k sebi oče in mati.

Slavka je dala Srakica v šole učiti.

Ze iz te zgoščene vsebine lahko spoznamo, kako važen problem je pisatelj obdelal v Sirotah. Prikazuje nam izrabljanje mladine, ki jo vpregajo v težaško delo. Le Slavko je popolna sirota, toda ostali niso zaradi bede staršev, v niti malo boljsem položaju. Zaradi vedno večjega obubožanja našega kmetijskega ljudstva se tudi otrokom, ki so doma pri starših, ne godi mnogo bolje. Prav tako kakor tisti, ki služijo pri tujih ljudeh, morajo tudi oni s težaškim delom reševati domačijo pred propadom.

Če bi prišli gledat igro pastirki in hlapčiči ter sirote, za katere »skrbic« obžina, ki jedo enkrat pri enem kmetu, drugič pri drugem in morajo vedno poslušati očitke, da jih zastonj rede, bi se razjokali od ganotja, ko bi videli na odru svoje življenje.

Videli bi pa tudi neživljenjski konec, česar meščanski otroci po večini niso opazili, ker žive v pravljicah in so vajeni, da se vse srečno kot v filmu konča. Ti vaški otroci, ki jih vzgaja in oblikuje življenje, bi se zelo čudili, ko bi videli, da vzame župan Štefa zopet v službo, čeprav ga je zapodil iz službe predvsem zato, ker bi mu moral dati večjo plačo. Mar se ga bo ponosni in kruti župan usmilił zato, ker ni hotel iti domov bratom in sestram odjedat kruha, kamor ga je nagnal. Le zato, ker je v gramozni jami utonila uboga sirota, je postal župan ves usmiljen?

In Srakica, ki sta ji Trezika in Tinček naberačila vedno premalo denarja, bo dala s svojim denarjem Slavka v šole? Ali je to mogoče? Ne, to ni mogoče, to je pravljica.

Ne vem kaj je pisatelja zavedlo v ta neresničen in življenjsko neutemeljen konec. Delo s to nasilno razrešitvijo mnogo trpi na svoji prepričevalnosti.

Delo je dramtiziral in režiral Fran Žižek. Fran Žižek je mlad gledališki umetnik, ki se je ves posvetil svojemu gledališkemu delu. Ze v srednji šoli je igral in režiral in že takrat pokazal velik talent. Po končani srednji šoli je študiral dramtiko v Pragi. Bil je član slovitega Burianovega gledališča. Ko se je vrnil v domovino, je osnoval svojo avantgardistično igralsko skupino v Mariboru. Nato je sprejel ponudbo ptujskega dramskega društva, kjer je že drugo leto režiser, vodja in duša vsega teatra. V tem času je postavil na oder mnogo del, ki

so bila vsa umetniško dovršena in so nudila gledalcu nepozabne umetniške doživljaje. Pritegnil in vzgojil je mnogo igralskih talentov. Ptujčani smo lahko zares ponosni na naše ptujsko Žižkovo avantgardistično gledališče.

V drugi številki lanskega letnika Slov. mladine je Jurij Glavnjač napisal: »Mi mladi pa povemo to, da upamo v uspeh avantgardistov, katerih delo se bo pri nas razvilo in dobilo poseben, slovenski značaj.« Ob tej priliki lahko omenim, da up ni bil prazen. Kdor si je ogledal gledališko razstavo na lanskem Mariborskem tednu, ta je lahko videl vse veliko delo, ki ga je avantgardistično gledališče do takrat pri nas opravilo. Poleg tega so bili avantgardisti med prvimi, ki so šli s svojo gledališko umetnostjo med narod. Njihova turneja z »Jezičnim dohtarjem« je bila velikega narodno obrambnega pomena.

Kako je bilo delo prikazovano na odru? Že ko gledalec pride v dvorano, pritegneta njegovo pozornost umetniško izdelani sliki, ki jih je narisal akad. slikar prof. Fran Mihelič. Na desni in levi strani odra stoji slika: na eni v naravni velikosti Tinček in Trezika, na drugi Slavko in Štef. Ves oder pa zakriva zavesa, na kateri je upodobljena vas s Srakičino kočjo, kjer sirote živijo. V ozadju je mesto, kamor hodijo beračit, ob strani koliba v gramozni jami, dalje še krave, gospodar, koza Rogača, pes Belin, sploh skoraj vse stvari, ki imajo v življenju otrok kak pomen.

Na oder prikreva starček, pripovedovalec, ki prične pripovedovati povest o sirotah. Zavesa se dvigne, na odru je s par značilnimi predmeti prikazan hlev, prav za prav le iluzija hleva. Avantgardistično gledališče noče potvarjati narave, ker vidi, kako slabo se to posreči staremu gledališču, zato tudi ne uporablja kulis; prostor je omejen le s črnimi zavesami, ki dajejo videz neomejenosti. Nobena nepotrebna navlaka ne moti gledalca, vsa njegova pozornost je osredotočena na igralcih. Starec utihne, reflektor ga ne osvetljuje, tako da je neopazen. Na odru se odigrava prizor v hlevu, ko gospodar budi Slavka, da požene na pašo. Zavesa pade, Slavko pride pred zaveso. Slike na zavesi tvorijo ozadje, ki pove, da se prizor dogaja nekje zunaj, na cesti, na travniku ali med polji. Slavko sreča Tinčka in Treziko, ki gresta v mesto. Ko se ločijo in se prizor konča, se zavesa zopet dvigne. Na odru je z nekaj pravimi drevesi prikazan gozd. Podirajo drevo. Štef in gostač vlečeta za vrvi, toda teža drevesa ju potegne, da padeta po tleh. Ko je ta prizor pri kraju, zavesa pade, vidi se kako Slavko pelje ranjenega Štefa domov.

Tako se vrsti pred nami, kot na filmskem platnu slika za sliko, starec pa pripoveduje vmesne dogodke. Padec zavesa ne pomeni konca dejanja, ker dejanje se vrši naprej pred zaveso. Zavesa je pripomoček, s katerim se lahko hitro prestavi igralec iz enega okolja v drugo, iz enega prostora v drug prostor.

S pripovedovalcem in zaveso, ki predstavlja naravo, je zelo spretno urejen problem, kako rešiti odrsko nujnost.

Naj omenim še par značilnih prizorov in scenskih posebnosti. V prizoru v Srakičini koči (ko prideta Tinček in Trezika domov in pokažeta, koliko sta naberačila), je Srakica prikazana kot čarovnica. Njen pohlep po denarju je prikazan z demonsko poželjivostjo. Prizor, ko otroci beračijo v mestu, je scensko tako prirejen, da iz črnega ozadja izstopajo trojna bela vrata. Osnovni misli, beračenju, je to okolje popolnoma ustrezalo. — Poplava v gramozni jami je bila tako grozovito uprizorjena, da je človeka stresala groza ob tem prizoru in mu bo ostal v nepozabnem spominu.

Sirote so igrali učenci meščanske šole. Mestoma so sicer prehajali v deklamiranje, vendar zelo redko, tako da ni motilo. Ves uspeh igre je treba pripisati njihovim igri, saj so igrali glavne vloge. Svojo nalogo so rešili nepričakovano dobro. Posebno Slavko je bil v tragičnih scenah pretresujoč.

Druge vloge so odigrali starejši člani ptujskega gledališča.

S. Z.

KULTURNI PABERKI

VEČER UMETNISKEGA KLUBA

Teško je pisati oceno avtorjev na podlagi odlomkov, prebranih na literarnem večeru, v počasi se umirjajoči dvorani, ob prehlajeni publikii. Še teže zato, ker napravi v nemali meri odločujoč vtis naš branje, torej recitacijska zmožnost poedinca (primerjaj poročila Cankarjevih nastopov).

To smo lahko spoznali tudi na prvem literarnem večeru petorice mladih književnikov (nedavno zbranih v lastnem Umetniškem klubu). Sicer najbrže ne bi publika ostala nema ob recitacijsko povsem neefektnem, a literarno-umetniško morda najbolj zrelem odlomku vsega večera; ob Mrzelovi mojstrski skici pijanske agonije malomeščanske kreature. Druga njegova stvar: povratek revolucionarja v domovino je vžgala bolj, ker je bila tudi po snovi primernejša za poslušanje.

Najboljše je recitiral Jože Kranjc svojo črtico iz predmestnega življenja. Opis delavske družine, moža in žene, predvsem pa otrok je s svojo krepko realistično pričal o solidnem in zmožnem stilistu. (Malo so morda motili pridevki kot »dobra gospa«, ali pa stavek: »Psa sta se spogledala«.)

Za Kranjcem ni mnogo zaostajal Ladislav Kiauta, ki je ugajal tako po realistični snovi (smrt mladega umetnika-slikarja) kot še bolj po obdelavi tega sicer tako pogostnega motiva.

Vladimir Bartol si najbrže ni izbral najboljše snovi za recitacijski večer. In to ne samo po snovi (filozofski razgovor dveh, menda jazov v avtorjevi osebi), temveč še bolj po obdelavi. Stvar ni niti idejno globoka, niti duhovito obdelana (kar naj bi po načinu interpretacije najbrže bila?), tako, da se človek vprašuje, kje je njen *raison d'être*.

Končno še Igor Torkar, ki je s svojim suverenim nastopom (kot prvi) mnogo pripomogel k »prebitju ledu« recitacijskega večera. — Soneti — »mesto uvoda« — so zelo spominjali (po ritmu) na Prešerna, idejno pa na Roba. Ne da se jim pa odrekatih duhovitosti. Proza je bila izvirnejša, a zato slabša. Motiv (pogovor dveh starčkov na klopi ubožničnega dvorišča) je podan v vse preveč znanih metaforah in dialogih, ki silno sličejo na Cankarja. »Klepčevsko« izpoved starega profesorja beremo pri Cankarju res mojstrsko podano iz nešteti ust njegovih narobejunakov. Bilo pa je nekaj tudi prav lepih stavkov.

Na kratko bi lahko zaključili (po zgolj bežnem vtisu, ki ga človek lahko dobi od recitacijskega večera), da je bila formalna kvaliteta branih odlomkov na dostojni višini. Pogrešati je bilo kvečjemu originalnosti v izbiri snovi in pa dinamike, katerih bi od »mladih« slovenskih književnikov predvsem pričakovali. Seveda ni izključevati možnosti, da sta na slednje vplivala čas in pa okoliščine, v katerih se je večer vršil. Toda tudi to ne more popolnoma opravičiti skoro doslednega izostanka česa novega, svežega, kar bi vsaj od daleč dišalo po zasnovah našega (in še ne našega) »velikega teksta«.

N. K.

RAZNO

POMEN POKLICNEGA SVETOVANJA

Ze dve leti uspešno deluje v Ljubljani Banovinska poklicna svetovalnica in posredovalnica, ki ima namen s smotrenim poklicnim svetovanjem usmerjati mladino v poklice, ki je zanje najbolj sposobna. Da naše tovariše vsaj nekoliko seznanimo s pomenom in delom te prepotrebne ustanove, prinašamo kratak posnetek predavanja »O gospodarskem in kulturnem pomenu poklicnega svetovanja pri Slovencih kot malem narodu«, ki ga je imel nedavno funkcionar poklicne svetovalnice prof. Francé Brenk.

Problem poklicne izbire do današnjega časa ni bil predmet znanstvenega raziskovanja. Poklicna izbira je bila od pamtiveka odvisna od pripadnosti k družbeni skupini, bodisi h kasti, stanu, cehu, narodnosti in se je tako človek v določen poklic že rodil. Šele francoska revolucija je uvedla načelo, da ima vsak človek pravico vršiti vsak poklic, z edinim pogojem, da je zanj sposoben.

Prvi zarodki poklicnega svetovanja izhajajo z gospodarskega stališča ter z vidika pomagati mladini. Z mogočnim razvojem industrije pa je postal problem poklicne izbire čedalje bolj pereč. Prvo poklicno posvetovalnico je ustanovil Anglež Parson v Bostonu, ki je problem poklicne izbire gledal izključno z družbenega vidika.

Danes na svetu ni večjega mesta, ki bi ne imelo poklicne svetovalnice in psihotehničnega instituta. V večini evropskih držav je organizacija poklicnih svetovalnic izvedena v podrobnosti in sega delovanje poklicnih svetovalcev do poslednje vasi. V Čehoslovaški so l. 1939. uvedli obvezno psihotehnično preizkušnjo za vstop v srednjo šolo, država pa je podeljevala štipendije in pošiljala v tujino študirat le tiste dijake, ki so jih pri psihotehničnih preizkušnjah spoznali za najsposobnejše.

Pojav poklicnih svetovalnic povzroča zlasti nenavadni razvoj omike in industrije, ki ima za posledek, da je danes na svetu nad 40.000 različnih poklicev, da so najširše ljudske plasti radi obstanka prisiljene izvrševati kakršno koli poklicno delo, da more v poklicu uspevati le, kdor je zmogel konkurence, ter da po današnjih delovnih uredbah preživi človek dobro polovico zavestnega življenja pri poklicnem delu. Izbira poklica je izbira življenja, ki predstavlja za tistega, ki poklic izbira težko odgovornost, ki je ne morejo več prevzemati niti učitelji, duhovniki ali starši, niti ne otroci sami, ki se morajo že pri desetih letih odločiti za smer svojega poklicnega udejstvovanja.

Zaupanje v poklicno svetovalnico opravičujejo uspehi, ki jih ustanova dosega po vsem svetu. Za primer naj navedemo praško svetovalnico, kjer so s kontrolo izsledkov ugotovili, da svetujejo z 82%no gotovostjo, to se pravi, da izmed 100 otrok 82. svetujejo prav in le 18. ne. V času pred poklicnimi svetovalnicami pa si je izbrala le polovica ljudi svoj poklic prav.

Sodobno znanstveno raziskavanje problema poklicne izbire sloni na naslednjih vedah: na psihotehniki, na medicini, na narodni ekonomiji ter na sociologiji. Glavno načelo psihotehničnega prizadevanja, ki temelji na spoznanju, da se ljudje med seboj razlikujejo po svojih telesnih in duševnih lastnostih in da je te razlike mogoče meriti, je: prideliti človeka takemu delu, ki je njegovemu značaju in njegovim sposobnostim najbolj primerno. Tako je delo psihotehnikke ali uporabne psihologije z gospodarskega stališča smotno, za človeka, ki ga preizkuša, pošteno in z družbenega vidika pravično. Kot svetuje ali odsvetuje poedincu psihotehnik določen poklic s stališča duševne zmogljivosti, tako zdravnik s stališča telesne zmogljivosti. Njegova naloga je poiskati poedinčevim telesnim zmoglostim in lastnostim najprimernejši poklic. Na osnovi sociologije in narodne ekonomije pa moremo ugotoviti izpreminjajočo se funkcijo kakršnega koli poklica. Ti dve znanosti nam osvetljuje vprašanje, pod kakšnimi pogoji in kdaj nastajajo novi pokliči ter odmirajo stari, in pod kakšnimi pogoji doživljajo poedini poklični konjunkturo in krize. Naloga poklicnega svetovalca je tedaj pravilno tolmačiti psihotehnikove in zdravnikove ugotovitve, poznati socialne razmere tistega, ki si poklic izbira ter na drugi strani izbrani poklic primerjati z razmerami na delovnem trgu in na osnovi vsega tega poedinea pravilno usmeriti.

Poklicni nasvet pa nima pravega smisla, dokler ne nudimo tudi učnega mesta, zato ne more biti poklicnega svetovanja brez poklicnega posredovanja.

Sedaj ko smo nekoliko spoznali smisel in bistvo poklicnih svetovalnic, si oglejmo še gospodarski in kulturni pomen poklicnega svetovanja za Slovence. Pri nas se večina mladine odloča za poklic brez strokovno utemeljenega nasveta in je le od naključja odvisna izbira poklica. Za obstanek majhnega naroda je važno, da se noben njegov član ne izgubi, zato je najosnovnejša zahteva načela ekonomije narodnih sil, da pride le pravi človek na pravo mesto. Pri nas je bila pred dvema letoma ustanovljena poklicna svetovalnica — poleg zagrebške edina v državi — ki deluje na podlagi že omenjenih dognanj. Dosedanje delo izkazuje 85% uspeh, t. j. da so izbrali 85 tim od 100 otrok pravičen poklic. V letu 1938.—39. se je priglasilo k preizkušnji 2200 otrok, zaradi začetnih težav pa jih je prišlo na vrsto le 10%. Poleg tega je svetovalnica preizkusila 1400 dijakov strokovnih in srednjih šol ter 113 vajencev kovinske stroke, da je spoznala zmožnosti teh dijakov in vajencev ter ugotovila stopnjo soglašanja izsledka psihotehnične preizkušnje s praktično kvalifikacijo v šoli ali v poklicu.

Delo Banovinske poklicne svetovalnice zasleduje dva smotra, da bi mogli svetovati poklic vsem slovenskim otrokom in da bi se preizkuševalne metode naše svetovalnice čim bolj izpopolnile. Pri naši ureditvi šolstva bi morali pregledati otroke v 4. in 8. razredu osnovne šole ter v 4. razr. meščanske šole, kar znaša letno 35.000 otrok. Iz 4. razreda ne bi smel nihče v gimnazijo, ki nima za to potrebnih zmožnosti. Mladini iz 8. razr. in 4. razreda mešč. šol pa bi bilo mogoče svetovati najprimernejšo vrsto strokovne šole, obrtniški, trgovski ali industrijski poklice.

Da bi se tudi v Sloveniji izvedla vzorna organizacija poklicnega svetovanja bi bilo potrebno zadostno število kvalificiranih ljudi, najožje sodelovanje vseh gospodarskih in učnih ustanov s poklicno svetovalnico ter zadostni krediti za izobrazbo ljudi in za vzdrževanje ustanov.

P. P.

Uredniški paberki

Jarenin Miron: Tvoja »Slepčeva pesem« je tako formalno kot vsebinsko preveč raztrgana in neurejena. Načim, kako obdeluješ svoj motiv, je šablonski. Več svojiskosti, več smisla za verz!

Marjan Raczýski: Dragi tovariš, tvojo črtico, oziroma pravilneje: razmišljanje sem prebral prav z zanimanjem. Reči moram, da sem bil kar prijetno presenečen, tako razgibano in živahno znaš razvijati svoje misli; čeprav tvojim trditvam nisem mogel vselej pritegniti, ker zdi se mi, da si večkrat obstal le na pol poti in se zadovoljil le s polovično resnico. In v tem je poleg razvlečenosti poglavitna napaka tvoje sestavka. — Z radovednostjo pričakujem naslednje pošiljke, ki si jo obljubil.

Jurjeva: Tvoja zgodba »Domov« je preveč polna osladne, banalne čustvenosti in solzavoga pretiravanja, zato ti ni uspela. Drugič bodi stvarnejša, skušaj se bolj ustavljati pri dogodkih in izogibaj se razvlečenih premišljevanj.

Svjatoslav: Zgodbica, ki si jo popisal, je že kaj stara in obrabljena. Zagrabil si jo tudi vse preveč površno, zgolj pri vrhu; tvoji opisi so malome primitivni, tako malo fantazije je v njih. Vse skupaj se izleče prav za prav v pridiganje, ki ni posej literature. — Ko boš prihodnjič spet poslal, bodi bolj razgiban.

Berič: Tvoja humoreska — ali kakor naj bi se že stvar imenovala — je vse premalo duhovita in tudi stilno preveč šibka, zato za tisk ne pride v poštev. Mogoče boš šeasoma napredoval.

Trado: Če je »Juda« tvoj prvenec, potem je vsekakor treba reči, da je kar dovolj spretno pisan, čeprav je še začetniško blede stvarca. Drugič več preciznega opazovanja, več lagodnega, zaokroženega pripovedovanja, pa manj narejenega pesimizma!

—**Š:** Tvoji črtici se pozna, da je pisana pod Cankarjevim vplivom, čeprav tega vpliva nisi znal usmeriti v pozitivno plat. Poln si črnoglednega pretiravanja, nekega improviziranega patosa, ki se čisto izgubi v nejaenosti. Ta pot ne vodi k napredovanju!

D. S.

Izid nagradnega tekmovanja

PESMI:

- I. nagrada: Mihael Karnik: »Obisk« (5. št.)
- II. nagrada: Drago Jeran: »Moj ded« (5. št.)
- III. nagrada: Pomladnik: »Zimska pesem dekle France« (4. št.)
- IV. nagrada: Božo: »Pred podoboc« (3. št.)

PROZA:

- I. nagrada: Andrej I. Gradiški: »Miloš Bele in njegova pesem« (5. št.)
- II. nagrada: Martin Petrič: »Šiflarsko pismo« (2. št.)
- III. nagrada: Tinko Marec: »Slivovka« (3. št.)
- IV. nagrada: Tone Glavan: »Helena« (3. št.)

Vse tehnične, kemično čiste in analitične kemikalije

Oprema za laboratorije, laboratorijski porcelan in steklo

Zdravniške instrumente, urejevanje ambulanc in ordinacijskih sob

Za dijake znižane cene

DR. A. KANSKY

KEMIČNA TOVARNA

LJUBLJANA

KREKOV TRG 7

TELEFON 20-88

Vsakovrstne tiskovine

izvršuje hitro, lično in poceni

Tiskarna Mehek d.d.

Telefon LJUBLJANA
25-52 GREGORČIČEVA UL. 23

LASTNA KNJIGOVEZNICA

Najmoderneje urejena lekarna

D^r. G. PICCOLI

LJUBLJANA, TYRSEVA 6

(Nasproti »Nebotičnika«)

Velika zaloga tuzemskih in inozemskih specialitet. Oddaja zdravila na recepte za vse bolniške blagajne. Priporoča malinovec, pristen, naraven, na malo in veliko. Norveške ribje olje, najfinejše, sveže, vedno v zalogi.

Naročilo točno proti povzetju.

24 URAH

barva, plistra in kemično čisti obleke, klobuke itd. Škrobi in svetlolika srajce, ovratnike, zapestnice itd. Pere, suši, munga in lika domače perilo. Parno čisti posteljno perje in puh

TOVARNA
JOS. REICH
LJUBLJANA

Za pomlad

kupite blago za obleke
in manufakturo vseh vrst
najceneje

v manufakturi Novak

LJUBLJANA, KONGRESNI TRG 15